

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Roosa Härkönen

SEKSUAALIRIKOSTEN RANGAISTAVUUS SUOMESSA

Opinnäytetyö
Elokuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Elokuu 2013
Liiketalouden koulutusohjelma

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
p. (013) 260 6700

Tekijä
Roosa Härkönen

Nimeke
Seksuaalirikosten rangaistavuus Suomessa

Tiivistelmä

Opinnäytetyön aiheena on seksuaalirikosten rangaistavuus Suomessa. Tarkoituksena oli tutkia seksuaalirikosten määritelmiä, teonpiirteitä sekä rangaistavuutta. Aihe on erittäin ajankohtainen, sillä seksuaalirikokset herättävät kansan keskuudessa runsaasti keskustelua muun muassa median uutisoinnin ansiosta. Lisäksi Oikeusministeriössä on vireillä lakimuutos rikoslain 20 luvun muuttamiseksi, joka on jo osittain tullut voimaan ja jatkoa on luvassa.

Opinnäytetyö toteutettiin lainopillisena tutkimuksena. Työhön sisältyy myös lyhyt laadullisen tutkimuksen osuus. Aineistona on käytetty lainsäädäntöä, oikeustapauksia, oikeuskirjallisuutta sekä erinäisiä uutisia ja artikkeleita eri medioista.

Seksuaalirikoksista säädetään rikoslain 20 luvussa. Opinnäytetyössä on käsitelty seksuaalirikosten osalta rikoslain 20:1-5, joihin sisältyvät raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen, pakottaminen seksuaaliseen tekoon sekä seksuaalinen hyväksikäyttö. Näistä rikoksista voidaan rangaista joko sakkorangaistuksella, ehdollisella tai ehdottomalla vankeudella tai yhdyskuntapalvelulla. Eri teonpiirteillä on vaikutusta tunnusmerkistön valinnan ja rangaistuksen määräämisen kannalta. Teonpiirteistä tärkeimmät ovat käytetty väkivalta ja uhkaus, uhrin ikä ja mahdolliset vammat sekä teon suunnitelmallisuus. Myös tekijän aiemmalla rikoshistorialla on vaikutusta rangaistuksen määräämiseen.

Kieli
suomi

Sivuja
34

Asiasanat
lainopillinen tutkimus, seksuaalirikokset, rikosvastuu, rikosoikeus

THESIS
August 2013
Degree Programme in Business
Economics

Karjalankatu 3
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
+358-13-260-700

Author
Roosa Härkönen

Title
Sex crimes and punishments in Finland

Abstract

This thesis studies sex crimes and punishments in Finland. The purpose of this thesis was to investigate definitions, features and punishments of sex crimes. This topic is very important, because sexual crimes are in the news in media frequently. There is also an upcoming amendment to current criminal law made by Finland's Ministry of Justice.

Thesis is legal research with a little part of qualitative study. As references I have used inter alia Finnish legislation, legal literature, news and articles.

Sexual crimes are defined in Finland's criminal law. In this thesis I have reviewed rape, felonious rape, forcing to sexual intercourse, forcing to sexual action and sexual abuse. The punishments of this crimes are either fine, imprisonment or community service. This study shows that the most important features that influence on punishments are used violence, victim's age, possible injuries and if the crime was planned.

Language
Finnish

Pages
34

Keywords
legal research, sex crimes, criminal justice

Sisältö

1	Johdanto.....	4
2	Seksuaalirikokset Suomessa.....	6
2.1	Seksuaalirikosten määrittely	6
2.1.1	Raiskaus ja törkeä raiskaus	7
2.1.2	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon.....	9
2.1.3	Seksuaalinen hyväksikäyttö	10
2.2	Muutokset lainsäädännössä.....	11
2.3	Teonpiirteitä	13
2.4	Rikosten viranomaiskäsitely	18
3	Rangaistuskäytäntö.....	19
3.1	Rangaistukset rikoslain mukaan.....	19
3.2	Rangaistuslajit	20
3.3	Alioikeuksissa määrätyt rangaistukset vuosina 2000-2002	21
3.4	Vankeusrangaistuksen pituuteen vaikuttavia teonpiirteitä.....	22
3.5	Vahingonkorvauskäytäntö.....	23
4	Seksuaalirikokset muualla maailmassa	24
4.1	Euroopan maat	24
4.2	Muu maailma	26
5	Kihlakunnansyyttäjä Pia Mäenpään haastattelu	28
5.1	Johdanto haastatteluun	28
5.2	Haastattelun sisältö.....	29
6	Johtopäätökset	31
	Lähteet.....	33

1 Johdanto

Opinnäytetyön aiheena on seksuaalirikosten rangaistavuus Suomessa. Johtuen seksuaalirikosten laajasta sisällöstä on aihe rajattu siten, ettei työssä käsitellä muun muassa lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Työ käsittelee raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon sekä seksuaalista hyväksikäyttöä, ja näistä rikoksista määrättyjä rikosoikeudellisia seuraamuksia.

Monesti arkipäiväisessä kielenkäytössä sana rikos liitetään tekoon, jota yleisesti pidetään oikeustajun vastaisena. Tämä ei kuitenkaan ole riittävän tarkka määrittämään termin oikeaa tarkoitusta, joten tutkijat ovat määritelleet rikoksen teoksi, josta on säädetty rangaistus. Kyseiset teot kuten myös niistä säädetty rangaistukset on määritelty rikoslaisissa (39/1889), joka on tullut voimaan alkuperäisessä muodossaan jo vuonna 1889. Rikoslakia on kuitenkin tämän jälkeen muutettu lukuisia kertoja johtuen muun muassa yhteiskunnallisista ja taloudellisista muutoksista. 1970-luvulla aloitettiin rikoslain kokonaisvaltainen muuttaminen, ja muutos jatkuu tänäkin päivänä. Rikoslain nykymuodosta on oikeudellista erikoiskieltä ymmärtämättömänkin "maallikon" helppo löytää rikoksen nimike, tunnusmerkistö sekä säädetty rangaistus. (Tapani ja Tolvanen 2004, 5.) Esimerkiksi rikoslain 20 luvun 1 §:ssa säädetään raiskauksesta (rikosnimike) seuraavanlaisesti: "Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa (tunnusmerkistö), on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi (rangaistus).

Seksuaalirikoksia käsitellään rikoslain 20 luvussa. Lyhyesti määriteltynä seksuaalirikokset ovat rikoksia, joissa loukataan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta voidaan loukata muun muassa tunkeutumalla luvatta toisen kehoon tai tekemällä toiselle sellainen seksuaalinen teko, josta tekijä tavoittelee itselleen seksuaalista kiihottumista. Seksuaalirikoksen uhriksi joutuminen on traumaattinen kokemus, josta monet asianomistajat kärsivät fyysisesti tai psyykkisesti jopa lopun elämänsä ajan. Tästä syystä on syytä tutkia seksuaalirikoksia, niistä määrättyjä rangaistuksia ja niiden oikeudenmukaisuutta nykypäivän hyvinvointiyhteiskunnassamme.

Päädyin käsittelemään aihetta oman henkilökohtaisen kiinnostuksen myötä. Olen aina ollut sitä mieltä, että Suomessa seksuaalirikoksista tuomitut selviävät melko vähäpätöisellä rangaistuksella verrattuna siihen käsimykseen, jota he ovat asianomistajille tuottaneet. Lisäksi olen kiinnostunut erityisesti rikos- ja prosessioikeudesta, johon aihevalintani vahvasti liittyy. Seksuaalirikokset ovat tällä hetkellä myös kuuma puheenaihe mediassa. Suomessa ja muualla maailmassa tapahtuneista seksuaalirikoksista uutisoidaan lähes viikottain ja nämä uutiset herättävät paljon keskustelua kansan keskuudessa. Muun muassa Intiassa tapahtuneista joukkoraiskauksista on uutisoitu myös Suomen medioissa hyvinkin näyttävästi. Lisäksi seksuaalirikoksia on käsitelty jopa suosituissa kotimaisessa televisiosarjassa *Salatut elämät*, jonka jaksoissa vuonna 2012 näytettiin sekä raiskausyritys että homoseksuaalinen raiskaus. Jaksojen tarkoituksena on ollut nimenomaan herättää keskustelua sekä tuoda julki yhteiskunnassa vaiettuja asioita (Pudas 2012). Tämän lisäksi Oikeusministeriössä on parhaillaan vireillä hanke nimeltä "Seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun muuttaminen", joka on jo osittain tullut voimaan ja jatkoa on luvassa (Oikeusministeriö 2013). Myös tulevien lakimuutosten myötä opinnäytetyöni aihe on erittäin ajankohtainen.

Työni tutkimuskysymys on "Miten seksuaalirikoksista rangaistaan Suomessa". Tähän liittyen tutkin myös seksuaalirikosten määritelmää sekä tekojen erityispiirteitä. Valitsin tutkimusmenetelmäksi lainopillisen tutkimuksen, sillä kyseinen menetelmä sopii mielestäni parhaiten aiheeni tutkimiseen. Lainoppia kutsutaan myös nimellä oikeusdogmatiikka. Lainopillisella tutkimuksella tarkoitetaan voimassa olevan oikeuden tutkimista, systematisointia ja tulkitsemista (Melander 2010, 51.). Menetelmä on yleisesti käytössä oikeusalan kirjoitustöiden kirjoitusprosessissa. Työ sisältää myös laadullista tutkimusta kihlakunnansyyttäjä Pia Mäenpään haastattelun osalta. Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan laajaa aineiston keräämistä usein haastatteluiden ja kyselyiden välityksellä. Halusin haastatella Mäenpäättä, sillä hänen asiantuntemuksensa tuo uutta perspektiiviä muuten niin teoriapainotteiseen opinnäytetyöhön.

Lähteinä käytän voimassa olevaa lainsäädäntöä, oikeustapauksia, oikeuskirjallisuutta sekä erinäisiä uutisia ja muita Internetistä löytyviä lähteitä. Lainopissa oikeuslähteet on eritelty kolmeen eri ryhmään ja niiden mukaiseen käyttöjärjestykseen:

1. Vahvasti velvoittavat oikeuslähteet, joihin kuuluvat lait, asetukset ja maan tapa

2. Heikosti velvoittavat oikeuslähteet, joihin kuuluvat lakien esityöt sekä tuomioistuinten ratkaisut
3. Sallitut oikeuslähteet, joihin kuuluu esimerkiksi oikeuskirjallisuus (Melander 2010, 50.).

Opinnäytetyö koostuu eri osioista, joista johdanto on ensimmäinen. Tämän jälkeen työ perehtyy seksuaalirikosten määritelmään ja Suomen rikoslain 20 lukuun. Seuraavaksi työssä tutkitaan tekojen erityispiirteitä, kerrotaan seksuaalirikoksista määräytyistä rangaistuksista ja perehdytään vastaavaan oikeuskäytäntöön muualla maailmassa. Lopussa on kihlakunnansyyttäjä Pia Mäenpään haastattelu ja omat johtopäätökseni.

2 Seksuaalirikokset Suomessa

2.1 Seksuaalirikosten määrittely

Seksuaalirikoksista on säädetty rikoslain 20 luvussa, jonka pykälöitä 1–5 käsitellään tässä opinnäytetyössä. Pykälöitä 1–3 kutsutaan usein myös raiskausrikoksiksi, jolloin kyseessä on pakottamisrikos. Myös pakottaminen seksuaaliseen tekoon kuuluu pakottamisrikosiin. Seksuaalista hyväksikäyttöä sen sijaan voidaan kutsua tyypiltään hyväksikäyttörikokseksi. Muita rikoslain 20 lukuun sisältyviä seksuaalirikoksia ovat lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (6 §), törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (7 §), seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (8 §), paritus (9 §) ja törkeä paritus (9 a §). (Hinkkanen ja Lappi-Seppälä 2004, 7.)

Seksuaalirikokseen syyllistyvän katsotaan olennaisesti loukkaavan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Myös seksuaalisen kiihottumisen tai mielihyvän hakeminen tulkitaan täyttävän seksuaalirikoksen tunnusmerkistön. Rikoslain 20:1–3 rikosten eli raiskauksen, törkeän raiskauksen ja pakottamisen sukupuoliyhteyden tunnusmerkistöissä on myös yhteistä se, että kaikissa näissä teoissa on tapahtunut sukupuoliyhteys. Nykyisen lainsäädännön mukaan sukupuoliyhteyden määritelmä on laaja, joten esimerkiksi myös sormilla tai esineellä tunkeuduttaessa toisen sukupuolielimeen syyllistytään raiskausrikokseen. Myös anaalinen tai oraalinen tunkeutuminen on aina raiskaus.

2.1.1 Raiskaus ja törkeä raiskaus

Rikoslain 20 luvun 1 §:n mukaan raiskauksen tunnusmerkistö täyttyy, kun henkilö pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen joko käyttämällä tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa toista kohtaan. Kyseiseen pykälään on tullut voimaan lakimuutos 1.6.2011, jonka mukaan raiskauksesta tuomitaan myös sukupuoliyhteydessä oleminen sellaisen henkilön kanssa, joka tiedottomuuden, vammaisuuden, sairauden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan vuoksi ei kykene puolustamaan itseään tai ilmaisemaan omaa tahtoaan. Lain aiemmassa muodossa uhrin avuttoman tilan tuli olla tekijän aiheuttama, jotta teko tulkittaisiin raiskaukseksi. Aiemmin kyseisen tunnusmerkistön täyttäneet teot tulkittiin seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 25–26.)

Mikäli raiskauksen yhteydessä asianomistajalle aiheutetaan tahallisesti vakava ruumiinvamma, sairaus, hengenvaarallinen tila tai erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, on vastaaja tuomittava rangaistukseen törkeästä raiskauksesta. Törkeän teon tunnusmerkistö täyttyy myös, mikäli tekijöitä on useampi kuin yksi, teko tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai teon yhteydessä käytetään tai uhataan käyttää ampuma- tai teräasetta tai muuten vakavaa väkivaltaa. Raiskauksen on myös kokonaisuutena arvostellen oltava törkeä, ja noin 13 % kaikista raiskausrikoksista arvioidaan törkeiksi (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 82.). Sekä raiskauksen että törkeän raiskauksen yritykset ovat rangaistavia. Törkeää raiskausta käsittelee rikoslain 20 luvun 2 §.

Rovaniemen hovioikeuden rikosasiassa R12/791 (ratkaisun antopäivä 16.8.2013) käsiteltiin seksuaalirikosta, joka oli tapahtunut lokakuussa 2011. Kyseisessä tapauksessa oli kyse raiskauksen ja sukupuoliyhteyteen pakottamisen tunnusmerkistöistä sekä rangaistuksen määräämisestä. Syyttäjä vaati vastaajalle haastehakemuksessa rangaistusta raiskauksesta asianomistaja B:n yhteydessä rangaistusvaatimukseen. Vastaaja A kiisti syytteen, sillä hänen mukaansa yhdyntä oli tapahtunut yhteisymmärryksessä. Oikeuteen toimitetun näytön mukaan asianomistaja B oli kutsunut vastaaja A:n luokseen viettämään iltaa ja nauttimaan alkoholia. Myöhemmin B:n ollessa nukkumassa alkoholin vaikutuksen alaisena A oli ollut sukupuoliyhteydessä B:n kanssa. Käräjäoikeus katsoi ratkaisussaan, että vaikka A olikin käyttänyt hyväkseen B:n tiedotonta tilaa, niin B on voinut unissaan liikehtiä niin, että hän on omalla

toiminnallaan myötävaikuttanut A:n toimintaan. Myös väkivallan tai uhkauksen puute ja A:n lopetettua tekonsa heti B:n herättyä ja kieltäytyttyä yhdynnästä olivat käräjäoikeuden mielestä asiaan vaikuttavia lieventäviä asianhaaroja, joiden vallitessa teon katsottiin täyttävän sukupuoliyhteyteen pakottamisen tunnusmerkistön raiskauksen sijasta. Vastaja A tuomittiin käräjäoikeuden ratkaisussa pakottamisesta sukupuoliyhteyteen ehdolliseen vankeusrangaistukseen kahdeksaksi kuukaudeksi. Ratkaisun jälkeen syyttäjä, asianomistaja sekä vastaja valittivat hovioikeuteen. Asianomistajan ja syyttäjän vaatiessa tuomion muuttamista raiskaukseksi ja ehdolliseksi vankeudeksi, A vaati omassa valituksessaan syytettä hylättäväksi. Hovioikeus totesi ratkaisussaan, että vuoden 2011 kesäkuussa voimaan tulleen lakimuutoksen mukaan raiskaukseksi tulkitaan myös sellainen teko, jossa asianomistajan tiedottomuus ei ole vastaajan aiheuttama. Tällaiseksi tiedottomaksi tilaksi tulkitaan myös nukkuminen, vaikka asianomistaja ei olisikaan päihteiden vaikutuksen alainen. Hovioikeuden mukaan A ei ollut riittävän hyvin varmistanut B:n tajuntaa eivätkä käräjäoikeuden lieventäviksi asianhaaroiksi katsotut seikat olleet hovioikeuden mielestä teon tahallisuutta poistavia. Näin ollen A tuomittiin hovioikeuden ratkaisussa raiskauksesta yhdeksi vuodeksi ja neljäksi kuukaudeksi ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Tämän lisäksi A määrättiin suorittamaan 90 tuntia yhdyskuntapalvelua, sillä teon vakavuus huomioon ottaen ei ehdollinen vankeus ollut hovioikeuden mielestä riittävän ankara rangaistus.

Mediassa herätti aikoinaan runsaasti huomiota lokakuussa 2010 Helsingissä sattunut tapaus. Helsingin Malmin Citymarketissa siivojana työskennellyt liberaliaissyntyinen mies uhkasi naispuolista myyjää sulkemisajan jälkeen pitkäteräisellä veitsellä, jolloin hän sitoi ja pakotti naisen riisuutumaan ja raiskasi naisen useita kertoja. Kahden tunnin kuluttua mies raahasi naista mukanaan ja ryösti myymälän kassoista rahaa yhteensä yli 5 500 euroa. Ryöstö jäi kuitenkin yritykseksi, sillä mies huomasi vartiointiliikkeen vartijan saapuvan paikalle ja pakeni paikalta. Helsingin käräjäoikeus tuomitsi miehen törkeästä raiskauksesta, törkeästä vapaudenriistosta, törkeästä ryöstön yrityksestä sekä lievästä petoksesta kahdeksan vuoden ja kuuden kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Asiaa käsiteltiin poikkeuksellisesti avoimin ovin, sillä uhriksi joutunut nainen oli aiemmin oma-aloitteisesti kertonut kokemuksestaan medialle. Asian edetessä hovioikeuteen miehen tuomio aleni kuitenkin seitsemään vuoteen, sillä tekojen raakuudesta huolimatta miehellä ei ollut aiempaa rikoshistoriaa. Lisäksi mies oli mielentilatutkimuksessa todettu heikkolahjaiseksi. (Pitkänen 2012)

2.1.2 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon

Rikoslain 20 luvun 3 § määrittelee sukupuoliyhteyteen pakottamisen tunnusmerkistön. Lain mukaan lieventävien asianhaarojen vallassa raiskauksen tehnyt henkilö on tuomittava pakottamisesta sukupuoliyhteyteen. Lieventäviä asianhaaroja ovat esimerkiksi käytetyn väkivallan tai esitetyn uhkauksen vähäpätöisyys tai uhkaaminen muulla keinolla kuin väkivallan käyttämisellä. Tekijän ja uhrin välisellä suhteella ei ole merkitystä määrättäessä rangaistusta, mutta heidän välinen kanssakäymisensä ennen rikosta voi vaikuttaa siihen, katsotaanko teko raiskaukseksi vai sukupuoliyhteyteen pakottamiseksi. Kaikista raiskausrikoksista noin 20 % tuomitaan lievän tekemuodon mukaan. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 84–85.)

20 luvun 4 § käsittelee pakottamista seksuaaliseen tekoon. Sen mukaan henkilö, joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen muuhun kuin luvun 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava rangaistukseen pakottamisesta seksuaaliseen tekoon. Teon tunnusmerkistö täyttyy myös, mikäli tekijä käyttää hyväkseen avuttomassa tilassa olevaa asianomistajaa saamalla tämän ryhtymään tai alistumaan 1 momentissa tarkoitettun teon kohteeksi. Tällaisia tekoja ovat esimerkiksi toisen sukupuolielimien hyväileminen tavoitteena saavuttaa seksuaalista mielihyvää. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 27.). Myös sukupuoliyhteyteen pakottamisen ja pakottamisen seksuaaliseen tekoon yritykset ovat rangaistavia.

Toukokuussa 2011 sattuneessa seksuaalirikoksessa 28-vuotias mieshenkilö pakotti 14-vuotiaan tytön yhdyntään. Tyttö oli yrittänyt kieltää miestä ja vastustella, mutta alkanut lopulta itkemään ja huutamaan apua sillä hän koki ettei pystynyt vastustamaan miestä. Mies oli ensin esitellyt tytölle sukupuolielintään ja tämän jälkeen pakottanut hänet sukupuoliyhteyteen. Mieshenkilö kiisti syytteet väittäen ensin, ettei mitään seksuaalista kanssakäymistä ollut tapahtunut ja tämän jälkeen syytti tyttöä tapahtuneesta. Syyttäjä vaati miehelle rangaistusta raiskauksesta, mutta käräjäoikeus katsoi teon olevan tehty lieventävien asianhaarojen vallassa, joten mies tuomittiin pakottamisesta sukupuoliyhteyteen ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä 1,5 vuodeksi ehdottomaan vankeuteen. Asian edetessä hovioikeuteen tuomiota korotettiin yhteen vuoteen ja 10

kuukauteen ehdotonta vankeutta. Lisäksi mieshenkilö määrättiin maksamaan tytölle henkisistä kärsimyksistä 5 000 euroa. (Autio 2012)

Syksyllä 2012 mediassa uutisoitiin tapauksesta, jossa 70-vuotias mies tuomittiin sakkorangaistukseen pakottamisesta seksuaaliseen tekoon. Kyseinen mies oli aiemmin ottanut yksinäisyytensä vuoksi yhteyttä paikalliseen seurakuntaan toivoen keskustelukumppania. Seurakunnan 30-vuotias diakonissa alkoi vanhuksen yhteydenoton jälkeen käydä kotikäynneillä hänen luonaan tarkoituksenaan keskustella hänen kanssaan muun muassa hengellisistä asioista. Eräällä vierailukerralla vanhus oli nauttinut alkoholia ennen diakonissan saapumista. Diakonissan saapuessa miehen kotiin otti mies hänet väkisin syliinsä, yritti suudella ja kouria häntä muun muassa paidan alta. Järkyttynyt nainen teki tapahtuneesta rikosilmoituksen, joka johti miehen tuomitsemiseen pakottamisesta seksuaaliseen tekoon ja rangaistukseksi hänelle määrättiin 60 päiväsakkoa. Vanhuksen tuloilla maksettavaa tuli 600 euroa. (Iltasanomat 2012)

2.1.3 Seksuaalinen hyväksikäyttö

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai sen yrityksestä on tuomittava rangaistukseen henkilö, joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi henkilön, joka on alaikäinen koulussa tai muussa laitoksessa tekijän määräysvallan alaisena, tai hoidettavana sairaalassa tai muussa vastaavassa hoitolaitoksessa ja jonka kyky puolustautua tai ilmaista tahtoaan on heikentynyt. Seksuaalista hyväksikäyttöä rikoslain 20 luvun 5 §:n mukaan on myös tekijästä riippuvaisen henkilön hyväksikäyttö käyttämällä törkeästi hyväksi kyseistä riippuvuussuhdetta.

Korkeimman oikeuden päätöksessä KKO2010:1 käsiteltiin seksuaalisen hyväksikäytön lisäksi myös työrikoksia sekä syyteoikeuden vanhentumista. Kyseisessä tapauksessa oli kyse suuren yhtiön miespuolisen johtajan A kohdistamasta seksuaalisesta häirinnästä naispuolisiin alaisiinsa B, C, D ja E. Vantaan käräjäoikeuteen toimittamassaan haastehakemuksessa syyttäjä vaati A:lle rangaistusta neljästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä, työturvallisuusrikoksesta sekä työsyrynnästä A:n kiistäessä syytteet. A:n mukaan syyttäjällä ei ollut syyteoikeutta seksuaalirikosten osalta, sillä kyseessä

ollessa asianomistajarikos on syyttämispyyntö tehtävä vuoden kuluessa tekoajankohdasta. Kaikki naiset olivat tehneet rikosilmoituksen reilun vuoden kuluttua tapahtuneesta. Lisäksi A totesi, että työrikosten osalta syyteoikeus oli vanhentunut. Oikeuteen toimitetun näytön mukaan kaikki asianomistajat olivat vastavalmistuneita, jotka olivat juuri päässeet omaan kutsumusammattiinsa. A oli yrityksen hierarkiassa ylimmällä tasolla ja näin ollen toiminut kaikkien asianomistajien työnantajana ja perehdyttänyt heidät työhönsä. Tekojen tapahtuessa jokainen asianomistaja oli työsuhteessaan joko koeajalla tai määräaikaisena työntekijänä yrityksessä. Teot olivat tapahtuneet niin, että A oli kohdistanut asianomistajiin muun muassa seksuaalissävytteistä hierontaa, läpsinyt takapuolelle ja aukaissut rintaliivit asianomistajan ollessa lepäämässä työpaikan taukotiloissa. A:n ollessa fyysisesti vahvempi sekä asianomistajien työnantaja eivät naiset uskaltaneet vastustella tekoja, vaikka kokivatkin ne seksuaalisiksi ja epämiellyttäväiksi. Käräjäoikeus katsoi A:n hyväksikäyttäneen asianomistajien riippuvuussuhdetta häneen törkeällä tavalla. Muun muassa irtisanomista pelänneet asianomistajat eivät uskaltaneet tehdä rikosilmoitusta kuin vasta yli vuoden kuluttua tapahtuneista. Käräjäoikeus tulkitsi asianomistajia vallinneen pelon olleen niin vakava, että syyttäjällä oli oikeus tärkeän yleisen edun nojalla ajaa syytettä eteenpäin. Koska A:n katsottiin syyllistyneen niihin seksuaalirikoksiin, joista syyttäjä vaati rangaistusta, ei käräjäoikeus voinut jättää huomioimatta myöskään syytteitä työturvallisuusrikoksesta tai työsyrynnästä. A:n vaarantaessa asianomistajien terveydentilan sekä syrjimällä heitä sukupuolen takia A tuomittiin käräjäoikeudessa rangaistukseen neljästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä, työsyrynnästä sekä työturvallisuusrikoksesta. A valitti hovioikeuteen ja vaati syytteitä hylättäväksi. Helsingin hovioikeuden ratkaisun mukaan asiassa ei kuitenkaan ollut tarvetta muuttaa tuomiota, joten käräjäoikeuden antama ratkaisu pysyi edelleen lainvoimaisena. Hovioikeuden ratkaisun myötä A valitti tuomiosta edelleen Korkeimpaan oikeuteen ja vaati jälleen syytteiden hylkäämistä. Korkein oikeus oli kuitenkin samaa mieltä alempien oikeusasteiden kanssa eikä muuttanut aiempaa tuomiota.

2.2 Muutokset lainsäädännössä

Seksuaalirikosten rangaistuskäytäntö on ollut vilkkaan keskustelun aiheena jo runsaat 10 vuotta. Tänä aikana rikoslakiin on tullut useita muutoksia, joista merkittävimmät

ovat vuonna 1999 voimaan tulleen rikoslain muuttamisesta annetun lain (563/1999) ansiota. Vuoden 1998 loppuun saakka rikoslain 20 luku käsitteli siveellisyysrikoksia seksuaalirikosten sijaan. Rikoslain 20:1 määritteli rangaistavaksi väkisinmakaamisen, jolloin vähimmäisrangaistus oli kuusi kuukautta vankeutta nykyisen yhden vuoden sijasta. 2 § sen sijaan käsitteli vapautta loukkaavaa haureutta, jota voidaan pitää väkisinmakaamisen lievempänä tekemuotona. Tällaisesta teosta tekijä saattoi selvitä pelkällä sakkorangaistuksella enimmäisrangaistuksen ollessa kuitenkin jopa neljä vuotta vankeutta. Vuonna 1999 uudet säännökset tulivat voimaan ja vanhat rikosnimikkeet poistuivat käytöstä. Aiempi väkisinmakaaminen nimettiin uudelleen ja jaettiin kahteen törkeysasteeseen, raiskaukseen ja törkeään raiskaukseen. Uuden rikosnimikkeen rikoslaki sai sukupuoliyhteyteen pakottamisesta, joka on osittain verrannollinen vanhaan säännökseen vapautta loukkaavasta haureudesta. (Hinkkanen ja Lappi-Seppälä 2004, 6–7.)

Oikeusministeriössä on parhaillaan valmistelussa esitys rikoslain 20 luvun muuttamiseksi siten, että rikoslain 20 luvun 3 § kumottaisiin, ja jatkossa aiemmin pakottaminen sukupuoliyhteyteen-nimikkeen alla olleista rikoksista tuomittaisiin raiskaus-nimikkeen rangaistuskäytännön mukaisesti. Tämän lisäksi törkeiksi raiskauksiksi tulkittaisiin jatkossa kaikki alaikäiseen lapseen kohdistuneet teot ja tunnusmerkistöstä löytyvä termi "tahallisesti" poistettaisiin tarpeettomana. Rikoslakiin lisättäisiin myös täysin uusi säännös seksuaalisesta häirinnästä (5 a §). Seksuaalista häirintää ei tunneta nykyisen rikoslain säännöksissä, mutta naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa (609/1986) säädetään muun muassa sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä, tosin kyseisen lain säännökset koskevat lähinnä työnantajia eivätkä yksityishenkilöitä. Uuden säännöksen tunnusmerkistön mukaan seksuaalisesta häirinnästä tuomittaisiin henkilö, joka esimerkiksi koskettelemalla tai puhumalla sopimattomia loukkaa olennaisesti toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Kosketuksella esityksessä tarkoitetaan tahallista tekoa, kuten esimerkiksi puristelua, sivelyä tai taputtelua. Voimassa oleva lainsäädäntö tuomitsee seksuaalisen häirinnän usein esimerkiksi kunnianloukkauksena tai pahoinpitelynä, joten on tarpeellista luoda tällaiselle teolle oma rikosnimike. Uudistuksen tavoitteena on myös tehdä rikoslaista johdonmukaisempi ja samalla tuomita seksuaalinen häirintä moitittavana tekona. Muutokselle koetaan olevan tarvetta myös yhteiskunnan painostuksen osalta, sillä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden tärkeys on erittäin korkeassa arvossa nyky-yhteiskunnassa. (Oikeusministeriö 2013, 62–64.) Varsinkin seksuaalisen häirinnän

osalta lakimuutosta on kritisoitu sen epämääräisyydestä. Kriitikoiden mielestä seksuaaliseksi häirinnäksi tulkittavia tekoja ei ole määritelty tarpeeksi tarkkaan, joten jää epäselväksi onko esimerkiksi mökkirannassa alasti uiminen seksuaalista häirintää naapureita kohtaan. (Turun Sanomat 2013)

Lakialoitteessa todetaan myös puutteita nykyisen lainsäädännön vaikutuksista syyttäjän syyteoikeuteen koskien seksuaalirikoksia. Rikoslain 20 luvun 11 § mukaan syyttäjällä ei ole syyteoikeutta asianomistajan rangaistusvaatimuksen puuttuessa, kun kyseessä on joko pakottaminen sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon. Aloitteessa ehdotetaan, että kaikki seksuaalirikokset siirretään viralliseen syytteen alaisiksi sillä on epäloogista että osa seksuaalirikoksista kuuluu tähän ryhmään kun taas osa ei. Poikkeuksena olisi täysi-ikäiseen henkilöön kohdistunut seksuaalinen häirintä, joka tulisi olemaan asianomistajarikos. Aloitteessa ehdotetaan näiden muutosten lisäksi myös luvun 12 §:n säännöksen toimenpiteistä luopumisen kumoamista. (Oikeusministeriö 2013, 66–67.)

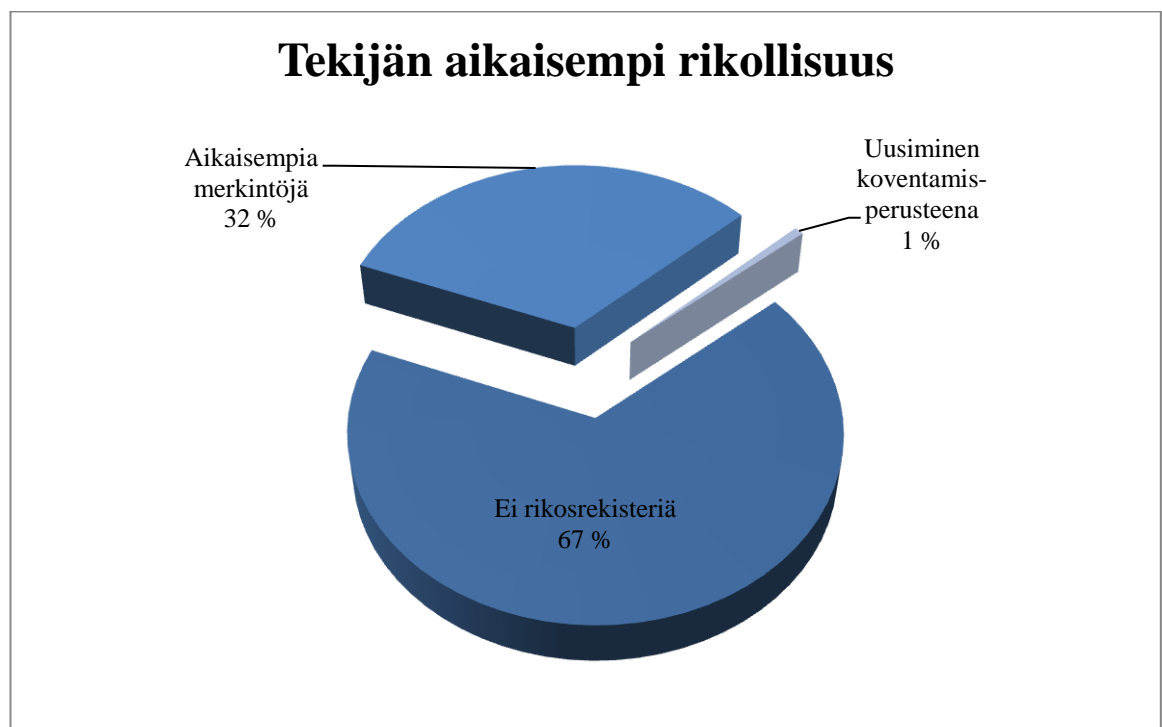
Esityksen hyväksymisen myötä Oikeusministeriö on arvioinut, ettei viranomaisten työmäärä tule lisääntymään paljoa, sillä kyse ei ole uusien rikosten luomisesta vaan vanhojen nimeäminen uudelleen ja niiden tunnusmerkistöjen tarkentaminen. Muun muassa poliisien, syyttäjien ja tuomioistuimien tuomareiden työmäärä pysyisi arvion mukaan lähes samalla tasolla kuin aiemminkin. Toisaalta muutos tulee korottamaan seksuaalirikoksista määrättyjä rangaistuksia, joilla taas on vaikutusta muun muassa vankiloiden ja Rikosseuraamuslaitoksen työmäärään korottavasti. Myös taloudellisten kustannusten voidaan olettaa nousevan samassa suhteessa. Tärkein muutos tapahtuu kuitenkin yhteiskunnallisesti ja se tulee näkymään sukupuolten välisen ja erityisesti naisten tasa-arvon kehittymisenä parempaan suuntaan. Muutos korostaisi myös entisestään seksuaalisen itsemääräämisoikeuden merkitystä. (Oikeusministeriö 2013, 67.)

2.3 Teonpiirteitä

Monilla erilaisilla piirteillä on vaikutusta seksuaalirikoksista määrättyihin rangaistuksiin. Yksi tekijä vaikuttaa olevan tekijän ja uhrin välinen suhde. Vaikka lain mukaan tällä seikalla ei pitäisi olla merkitystä tunnusmerkistöä valittaessa, on tuomioista havaittavissa selkeitä piirteitä asianosaisten välisten suhteiden perusteella.

Seurustelusuhhteessa tai avo- tai avioliitossa olevien henkilöiden välisistä seksuaalirikoksista lähes puolet tuomitaan pakottamisena sukupuoliyhteyteen. Myös noin joka kolmas tuttavan tai ystävän tekemä teko tulkitaan sukupuoliyhteyteen pakottamisena. Sen sijaan tekijän ollessa tuntematon henkilö noin 30 % teoista tuomitaan törkeänä raiskauksena. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 95.)

Tekijän aiempi rikoshistoria on yksi keskeinen piirre sekä rikosnimikettä että rangaistusta määrättäessä. Noin 67 % tekijöistä ei ole aiempaa rikoshistoriaa tekoa edeltävältä viideltä vuodelta. Sen sijaan noin kolmannes vastaajista on tuomittu vankeusrangaistukseen viiden vuoden sisällä. Useimmiten aiemmat rikokset ovat olleet rattijuopumuksia tai omaisuusrikoksia. Rikoslain uusimissäännöksen nojalla tuomitaan noin 1 % vastaajista. Käytännössä uusimissäännöksellä tarkoitetaan sitä, että tekijän aiemmasta rikoshistoriasta löytyy samantyyppisiä rikoksia jolloin tekijä osoittaa vakavaa piittaamattomuutta lain säännöksiä kohtaan. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 56.) Kuviossa 1 on havainnollistettu tekijän aiempaa rikollisuutta kuvion muodossa.

Kuvio 1. Tilastoa seksuaalirikoksista tuomittujen aiemmasta rikoshistoriasta. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 56.)

Rangaistusta määrättäessä on monesti kyse konkurrenssitilanteesta. Konkurrenssista eli yhteisestä rangaistuksesta säädetään rikoslain 7 luvussa. Lain mukaan vastaajan

syyllystyessä kahteen tai useampaan rikokseen voidaan hänet tuomita niistä yhteiseen vankeusrangaistukseen. Raiskausrikoksista määrätystä rangaistuksista jopa lähes 60 % tuomitaan yhtenäisrangaistuksena. Yleisimmät seksuaalirikoksen lisänä tuomitut rikostyyppit ovat pahoinpitelyt sekä vapaudenriistot. Pahoinpitelyt tulkitaan erillisenä rikoksena, sillä ne kohdistuvat uhriin yleensä muussa tilanteessa kuin varsinaisen seksuaalirikoksen yhteydessä. Sen sijaan vapaudenriisto liittyy suoraan raiskausrikokseen. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 57–58.)

Myös uhrien vammoilla on vaikutusta tuomion määräämisen kannalta. Hieman yli puolessa tapauksista ei ollut minkäänlaista mainintaa uhrin vammoista. Pintavammoiksi luokiteltavia fyysisiä vammoja oli noin 56 % uhreista. Tätä vakavempia vammoja, kuten esimerkiksi murtumia oli vain reilulla 3 % uhreista. Fyysisten oireiden vähäisyydestä huolimatta noin 60 % uhreista ilmeni erilaisia psyykkisiä oireita teon jälkeen, esimerkiksi traumaperäistä stressihäiriötä, unettomuutta, psykoosia, ruokahaluttomuutta tai paniikkihäiriötä. Kaikista tapauksista noin 20 % oli sellaisia, joissa uhri oli lääketieteellisen hoidon tarpeessa. Näistä tapauksista vakavimmat, joissa kyseessä oli sekä fyysinen että psyykinen oireilu yhdistettynä hoitoon, kattoivat noin 10 % tapauksista. Taulukosta 1 ilmenee tarkempia tutkimustuloksia liittyen väkivallan laadun ja rikosnimikkeen valinnan yhteyteen tuomioistuimessa. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 60–62.)

Taulukko 1. Rikosnimikkeen valinta (RL 20:1-3) käytetyn väkivallan mukaan %. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 91.)

Väkivallan laatu	Pakottaminen sp-yhteyteen %	Raiskaus %	Törkeä raiskaus %	Yhteensä %
Ei mainintaa väkivallasta	6,7	5,7	3,1	5,6
Riisuminen	3,3	13,6	9,4	10,9
Kiinni pitäminen	40,0	22,7	18,7	25,8
Käsiksi käyminen / retuuttaminen	46,7	21,6	12,5	25,6
Vapaudenriisto / - rajoittaminen	3,3	5,7	15,6	6,5
Lyöminen tai kuristaminen	-	10,2	9,4	8,0

Pidempiaik. lyöminen / muu väkivalta	-	20,5	31,2	17,6
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	30	88	32	150

Raiskausrikoksen tunnusmerkistöön kuuluu sukupuoliyhteyden määritelmä. Määritelmää on laajennettu alkuperäiseen muotoonsa verrattuna niin, että nykyään sukupuoliyhteydeksi katsotaan myös muu tunkeutuminen sukupuolielimeen, esimerkiksi sormin. Yleisin muoto on kuitenkin vaginaalinen sukupuoliyhteys, joka kattaa raiskausrikoksista noin 60 %. Seuraavaksi yleisin muoto on oraalinen ja vaginaalinen (13 %). Noin 14 % tapauksista mukana on joko anaalinen tai oraalinen sukupuoliyhteys, ja noin 10 % rikoksista tehdään sormin tunkeutumalla. Esineellä tapahtuvia tunkeutumisia on vain 2 % tapauksista. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 60.)

Seksuaalirikoksista tuomituista noin 98,5 % on miehiä, jolloin naispuolisten osuudeksi jää vajaa 2 %. Uhreista 97 % on naisia ja miehiä vastaavasti 3 %. Tekijöiden keski-ikä on 34 vuotta. Uhrien keski-ikästä ei ole vastaavaa tilastoitua tietoa saatavilla, sillä tuomioissa ei yleensä mainita täysi-ikäisten uhrien tarkkaa ikää. Kuitenkin uhreista noin 10 % on alle 16-vuotiaita, eli suojaikärajan alapuolella. 12 % vastaavasti on 16-17 vuotiaita, mikä tarkoittaa heidän olevan suojaikärajan yläpuolella mutta kuitenkin alaikäisiä. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 56.)

Tekijöiden kansalaisuuden määrittelyä hankaloittaa järjestelmien puutteellisuus. On kuitenkin ollut mahdollista päätellä kansalaisuus tekijän nimen ja mahdollisesti puuttuvan suomalaisen sosiaaliturvatunnuksen perusteella. Kyseessä ollessa pakottaminen sukupuoliyhteyteen suomalaisten tekijöiden osuus on noin 83 %, mikä on reilu enemmistö tapauksista. Prosenttiosuus pienenee sitä mukaa mitä vakavempiin raiskausrikoksiin siirrytään, sillä raiskauksen kohdalla suomalaisten osuus on 66 % ja vastaavasti törkeän raiskauksen kohdalla 59 %. Karkeasti luokiteltuna noin neljännes raiskasrikoksen tekijöistä on ulkomaalaisia. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 57.) Tulos on hälyttävä, sillä ulkomaalaisten osuus Suomen väestöstä on vain noin 3 %. Tilastoista on havaittavissa selvä ulkomaalaisryhmä, jonka osuus raiskausrikoksista on

selvästi suurin. Lähi-idästä ja erityisesti Irakista tulleet nuoret maahanmuuttajamiehet syyllistyvät raiskauksista noin 5 %:iin, vaikka irakilaisten osuus väestöstämme on vain noin 0,1 %. Lukujen arvellaan johtuvan epäonnistuneesta kotoutumispolitiikasta ja kulttuurieroista. (Viljanmaa 2012)

Merkittävä osa seksuaalirikosten asianosaisista on tapahtuma-aikaan päihtyneenä. Noin puolessa tapauksissa uhri on ollut päihtynyt tapahtuman aikana. Näistä tapauksista noin 5 % päihtymystila on johtanut uhrin tiedottomaan tilaan. Useimmissa tapauksissa (73 %) tiedottomaan uhriin kohdistunut seksuaalirikos katsotaan seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Uhrin tiedoton tila voi johtua esimerkiksi sammumisesta tai nukkumisesta. Tekijä sen sijaan ei luonnollisesti ole koskaan tiedoton seksuaalirikoksissa, mutta päihtyneitä tekijöistä on noin 36 %. Lähes 50 % seksuaalisista hyväksikäytöistä on päihtyneen tekijän tekemiä. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 64–65.) Alla olevasta taulukosta 2 ilmenee tarkemmin prosentiosuuksia tekijän ja uhrin päihtymystiloista.

Taulukko 2. Uhrin tiedottomuus ja päihtymys sekä tekijän päihtymys tunnusmerkistön mukaan (RL 20:1-5) (N263) (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 64–65.)

Rikoslaji	Uhri tiedoton (% tapauksista)	Uhri päihtynyt (% tapauksista)	Tekijä päihtynyt (% tapauksista)
Seksuaalinen hyväksikäyttö	72,5	78,7	48,8
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	0,0	6,1	27,3
Pakottaminen sp- yhteyteen	0,0	26,7	16,7
Raiskaus	8,0	48,9	38,6
Törkeä raiskaus	0,0	46,9	46,9
Yhteensä	36,5	56,9	56,9

Seksuaalirikoksia on tyypitetty useiden eri tutkijoiden toimesta, ja muutama tyyppi on päätenyt yleiseen käyttöön muun muassa puhekielessä. Yksi näistä raiskaustyypeistä on nimeltään "puskaraiskaus", jossa tekijä on tyypillisesti tuntematon ja teko tapahtuu ulkosalla. Vaikka puskaraiskaus on pelottava ilmiönä ja niistä uutisoidaan mediassa usein hyvinkin näyttävästi, niin puskaraiskauksiksi voidaan lukea kaikista raiskauksista vain noin 6 %. Puskaraiskaukset tuomitaan usein törkeinä, sillä niihin liittyy usein

tekijän osalta suunnitelmallisuutta. "Deittiraiskaus" on myös terminä käytössä kansakielessä. Tällä termillä tarkoitetaan tutustumistilanteessa tapahtunutta raiskautta uuden tai satunnaisen tuttavan toimesta. Deittiraiskaukset ovat huomattavasti yleisempiä kuin aiemmin mainitut puskaraiskaukset; tähän luokkaan voidaan lukea noin viidennes kaikista raiskausrikoksista. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 66–67.)

2.4 Rikosten viranomaiskäsitteleminen

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden korostaminen on ollut viimeisen vuosikymmenen ajan kasvava trendi länsimaissa. Tämä näkyy myös Suomessa muun muassa tilastollisesti tarkasteltuna, sillä 1990-luvun alussa muun muassa raiskauksia tuli poliisin tietoon vain noin 400 kappaletta vuodessa. Vuonna 2010 sen sijaan määrä oli noussut yli 800 kappaleeseen. Seksuaalirikosten määrä ei ole todennäköisesti merkittävästi noussut vuosien saatossa, vaan kyse on muun muassa ilmoitusherkkyiden kasvamisesta. Nykyään rikokset tyypitetään ja tilastoidaan tarkemmin kuin ennen, mikä myös selittää osaltaan huimaa kasvua poliisin tietoon tulleista seksuaalirikoksista. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 32–33.)

Poliisi selvittää tietoonsa tulleista seksuaalirikoksista noin 70 %. Luku vaihtelee luonnollisesti vuosittain, mutta vuosina 1980–1995 lukema oli ennätyksellisen alhainen, vain noin 50 %. Myös syyttäjälle ilmoitetuista raiskausrikoksista on huomattavissa selkeä muutos vuoden 1999 jälkeen, jolloin lukema kasvoi 75 %:sta noin 95 %:iin. Muutos selittyy vuoden 1999 lakimuutoksella, jolloin raiskauksesta tehtiin virallisen syytteen alainen rikos sen ollessa aiemmin asianomistajarikos. Poliisi arvioi vuosittain tietoonsa tulleista raiskausrikoksista noin 10 % olevan ei-rikoksia. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 34.)

Raiskausrikoksissa viranomaiskäsittelemisen kesto tekoajankohdasta tuomioistuimen määräämään lainvoimaiseen tuomioon on melko pitkä, keskimäärin noin 1,5 vuotta (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 45.). Prosessin pitkään kesto vaikuttaa moni seikka, ja yksi näistä on näytön hankkiminen. Poliisin voi olla hankala löytää esitutkintaa varten sellaista henkilötodistelua, joka on tarpeeksi luotettavaa näytön puolueetonta arviointia ajatellen. Tämä vaikuttaa suoraan myös syyttäjän suorittamaan syyteharkintaan, sillä syyttäjän on pystyttävä näyttämään syyte toteen. Toinen

merkittävä seikka on tuomioista valittaminen. Useassa tapauksessa tuomioon tyytymätön osapuoli valittaa tuomiosta seuraavaan oikeusasteeseen, ja valitusprosesseissa voi kestää välillä merkittävän kauan. Esimerkiksi hovioikeuden käsittelyaika valituksesta tuomion antamiseen on keskimäärin 11 kuukautta.

3 Rangaistuskäytäntö

3.1 Rangaistukset rikoslain mukaan

Rikoslain 20 luvun mukaan raiskauksesta on tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Törkeän tekemuodon kohdalla vastaavat luvut ovat vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta vankeutta. Sukupuoliyhteyteen pakottamisesta vankeutta voi saada enintään kolme vuotta, samoin kuin seksuaaliseen tekoon pakottamisesta. Vankeusrangaistuksen vähimmäispituus on 14 vuorokautta. Tosin viimeksi mainitusta vastaaja voi selvitä myös sakkorangaistuksella. Seksuaalisesta hyväksikäytöstä säädetty rangaistus on joko sakko tai enintään neljä vuotta vankeutta.

Rikoslain 6 luvussa säädetään rangaistuksen määräämisen kannalta tärkeistä periaatteista. Lain mukaan rangaistuksen määräämisen lähtökohtia ovat kaikki rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet. On huomioitava myös aiempi oikeuskäytäntö ja noudatettava sen linjauksia. Näitä seikkoja kutsutaan yhdenvertaisuusperiaatteeksi, sillä kaikki vastaajat on tuomittava samoilla periaatteilla. Pääsääntöisesti rangaistus määrätään kunkin rikosnimikkeen rangaistusasteikon mukaisesti, mutta tuomioistuimen on mahdollista tehdä tähän muutoksia tietyin edellytyksin. Esimerkiksi alaikäisenä tehty rikos lieventää rangaistusta siten, että tekijälle voidaan tuomita enintään kolme neljännessä rikoksesta säädetyn rangaistuksen enimmäismäärästä. On myös mahdollista tuomita vankeuden sijasta sakkorangaistus mikäli tähän on erittäin painavat edellytykset. Lisäksi on mahdollista tuomita tekijä konkurrenssisäännösten mukaisesti, mikä tarkoittaa useista rikoksista määrättyä yhteistä

rangaistusta. Tällöin rangaistus on lievempi kuin eri rikoksista yhteenlaskettu rangaistus olisi.

3.2 Rangaistuslajit

Rikossäännöksessä mainitulla sakkorangaistuksella tarkoitetaan päiväsakkoa. Päiväsakko on rikesakkoa ankarampi varallisuuteen kohdistuva rangaistus. Sakon määrästä säädetään rikoslain 2a:1.1:ssa, jonka mukaan sakon määrä voi olla yhden ja 120 välillä. Jos vastaaja tuomitaan sakkorangaistukseen useammasta rikoksesta, niin sakon enimmäismäärä voi tällöin olla jopa 240 päiväsakkoa. Sakon rahamääräiseen suuruuteen vaikuttaa myös vastaajan varallisuus. Päiväsakon euromäärä on vähintään kuusi euroa, ylärajaa ei ole laissa määritelty. Sakko voidaan muuntaa vankeudeksi, mikäli sitä ei saada perittyä vastaajalta. Tällöin puhutaan sakon muuntorangaistuksesta. (Melander 2010, 156.)

Ehdollisella vankeusrangaistuksella tarkoitetaan vankeuteen tuomitsemista määräaikaisen lykkäämisen jälkeen. Tätä määräaika kutsutaan nimellä koeaika, jonka tuomioistuin asettaa tuomion lukemisen yhteydessä. Koeaika voi olla pituudeltaan vähintään yksi ja enintään kolme vuotta. Vastaajan tehdessä rikoksen koeajalla määrätään hänet suorittamaan aiemmin määrätty ehdollinen vankeus ehdottomana. Mikäli vastaaja ei koeaikana tee mitään lainvastaista, hänelle määrätty ehdollinen vankeusrangaistus raukeaa. Vain enintään kahden vuoden pituinen vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdollisena. Ehdollisen vankeuden lisäksi tuomioistuimen on mahdollista määrätä vastaajalle lisäksi joko oheissakkoa, yhdyskuntapalvelua tai alle 21-vuotiaalle valvontaa. (Melander 2010, 160.)

Kun ehdollisen vankeuden määrääminen ei ole mahdollista, tuomitaan vastaaja tällöin ehdottomaan vankeuteen. Ehdotonta tuomitaan silloin, kun rangaistuksen pituus on yli kaksi vuotta tai ehdolliselle vankeudelle on olemassa muu este. Pääsääntöisesti ehdoton vankeusrangaistus kärsitään vapaudenmenetyksenä vankeinhoitolaitoksessa. Lisäksi Suomen oikeuskäytännössä on käytössä ehdonalainen vapaus, joka tarkoittaa vangin pääsemistä vapauteen suorittuaan tietty aika ehdottomasta vankeusrangaistuksestaan. Ehdonalaiseen on mahdollista päästä, kun tuomiosta on suoritettu kaksi kolmasosaa, alle 21-vuotiaiden on istuttava puolet rangaistuksesta. (Melander 2010, 161–162.)

Yhdyskuntapalvelua kokeiltiin Suomessa ensimmäistä kertaa vuonna 1991. Kokeilu osoittautui onnistuneeksi, joten vuonna 1997 yhdyskuntapalvelu otettiin pysyväksi osaksi Suomen rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää. Yhdyskuntapalvelua voidaan tuomita vain enimmillään kahdeksan kuukauden mittaisen ehdottoman vankeuden sijasta. Tällöin tuomioistuin harkitsee yhdyskuntapalveluun tuomitsemista määrättyään vastaajalle ensin ehdotonta vankeutta. Vastaajan tulee itse anoa pääsyä yhdyskuntapalveluun, jonka jälkeen Rikosseuraamuslaitos tekee hänestä yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvityksen. Kyseinen selvitys toimitetaan sekä syyttäjälle että tuomioistuimelle esitutkimateriaalien ohessa. Yhdyskuntapalvelun on tarkoitus varoittaa vastaajaa vankilaan joutumisesta. Palvelun pituus on vähintään 20 ja enintään 200 tuntia. (Melander 2010, 163–165.)

3.3 Alioikeuksissa määrättyt rangaistukset vuosina 2000-2002

Kaikissa Suomen alioikeuksissa annettiin vuosien 2000-2002 välillä yhteensä 111 tuomiota raiskauksista. Näistä tuomioista 66 annettiin ehdottomana ja vastaavasti 45 ehdollisena. Ehdottoman vankeusrangaistuksen keskimääräinen pituus oli 24,4 kuukautta kun taas ehdollisen vankeusrangaistuksen kohdalla lukema oli 16,3 kuukautta. Sen sijaan raiskauksen yrityksestä tuomittiin 13 tapauksessa ehdotonta vankeutta (keskirangaistus 12,6 kuukautta), yhdessä yhdyskuntapalvelua ja 27 ehdollista vankeutta (keskirangaistus 9,0 kuukautta). Törkeästä raiskauksesta 20 tapauksessa henkilö tuomittiin ehdottomaan ja yhdessä ehdolliseen vankeuteen. Törkeän raiskauksen ehdottoman rangaistuksen keskipituus oli 47,6 kuukautta ja ehdollisen 22 kuukautta. Törkeän raiskauksen yrityksestä kaksi tuomittiin Helsingin käräjäoikeudessa ehdottomaan vankeuteen noin 21 kuukaudeksi. (Hinkkanen ja Lappi-Seppälä 2004, 68–69.)

Sukupuolilyhteyteen pakottamisesta tuomioistuin määrää ensisijaisesti ehdollista vankeutta, sillä vain kahdessa tapauksessa 24 tapauksesta vastaaja tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Ehdottoman vankeuden keskipituus oli 14 kuukautta, kun taas ehdollisen kohdalla lukema oli vain 8,3 kuukautta. Myös sukupuolilyhteyteen pakottamisen yrityksen kohdalla ehdollinen vankeusrangaistus on yleisempi. Tällöin ehdotonta määrätään keskimäärin kahdeksan kuukautta ja ehdollista

5,3 kuukautta. Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomioistuimien määrää vankeuden lisäksi usein myös yhdyskuntapalvelua tai sakkorangaistusta. Ehdottomia tuomioita annettiin koko maassa yhdeksän kappaletta (keskirangaistus 9,4 kuukautta), ehdollisia tuomioita 22 kappaletta (keskirangaistus 4,9 kuukautta), yhdyskuntapalvelusta yhdessä tapauksessa sekä sakkoa 13 tapauksessa. Seksuaaliseen tekoon pakottamisen yrityksiä käsiteltiin vain kaksi kappaletta koko Suomessa, jolloin molemmissa rangaistukseksi määrättiin sakkorangaistus. Myös seksuaalisesta hyväksikäytöstä suurin osa vastaajista selviää joko ehdollisella vankeudella tai sakolla. Vain kuusi vastaajaa tuomittiin ehdottomaan vankeuteen keskimäärin 13,8 kuukaudeksi. Ehdollista määrättiin 49 vastaajalle rangaistuksen pituuden ollessa keskimäärin 6,8 kuukautta. Sakkorangaistukseen sen sijaan tuomittiin kahdeksan vastaajaa. Seksuaalisen hyväksikäytön yrityksestä neljä tuomittiin ehdolliseen vankeuteen ja kolme sakkorangaistukseen. (Hinkkanen ja Lappi-Seppälä 2004, 68–69.)

3.4 Vankeusrangaistuksen pituuteen vaikuttavia teonpiirteitä

Petri Danielssonin koostamassa taulukossa ilmenee vankeusrangaistuksen pituuteen vaikuttavia tekijöitä. Aineiston pohjana on käytetty yhdeksän kuukauden mittaista vankeusrangaistusta, joka pohjautuu tekoon jossa uhri ei ollut puolustuskyvytön, tekijä oli tuttu eikä uhrille koitunut fyysistä tai psyykkistä vammaa. Tekoon ei myöskään sisällynyt uhkausta, vapaudenriistoa eikä suunnitelmallisuutta. Tutkimustulosten perusteella ilmenee, että uhrille aiheutuneet vammat sekä aseellisen väkivallan käyttö ovat keskeisiä tuomiota nostavia tekijöitä. Pinnalliset vammat nostivat tuomiota noin kahdella kuukaudella, käsiksi käyminen yhdellä kuukaudella ja lyöminen kolmella kuukaudella. Aseellisen väkivallan käyttö vaikutti rangaistukseen peräti 17 kuukauden nostolla. Aseettoman tappouhkauksen vaikutus oli seitsemän ja aseellisen viisi kuukautta. Psyykkisen haitan osalta sekä hoidon tarpeessa oleminen että hoidon tarpeettomuus vaikuttivat kumpikin tuomioon noin neljän kuukauden verran tuomiota pidentävästi. Tiedottomaan uhriin kohdistuva teko katsottiin vakavaksi teonpiirteeksi, sillä se vaikutti tuomioon pidentävästi jopa 10 kuukaudella. Useiden tekijöiden tekemä teko pidensi tuomiota noin kuudella kuukaudella kun taas tuntematon tekijä tai puskaraiskaus pidensi tuomiota viidellä kuukaudella. Suunnitelmallisuuden toteennäyttäminen vaikutti tuomion pituuteen peräti 10 kuukaudella. Sen sijaan nuori

tekijä lyhensi tuomiota keskimäärin seitsemällä kuukaudella ja rikoslain 6:7 perustuva kohtuullistettu teonpiirre vaikutti neljän kuukauden vähennyksellä. Aikaisemmat rikokset nostivat tuomiota noin neljällä kuukaudella. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 205.)

Noin joka viides raiskausrikoksista tuomitaan oikeudessa lievimpänä tekemuotona eli sukupuoliyhteyteen pakottamisena. Yksi tärkeimmistä tekijöistä sukupuoliyhteyteen pakottamisen tunnusmerkistössä on väkivallan ja käytetyn uhkauksen laatu. Oikeuskäytännössä muun muassa hiuksista repiminen, kuristaminen sekä kasvoihin läpsiminen ovat sellaista väkivaltaa, jonka voi vielä tulkita vähäisenä. Eräässä tapauksessa lenkkeilemässä ollutta uhria kohtaan hyökännyt seurustelukumppani oli reipnyt uhria hiuksista, läpsinyt häntä kasvoihin ja ollut sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa aiheuttaen hänelle useita pintaruhjeita eri puolille vartaloa. Oikeus tuomitsi vastaajan kuuden kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen sukupuoliyhteyteen pakottamisesta sekä pahoinpitelystä. Toisessa oikeudessa käsitelty tapaus oli sattunut uhrin kotona. Uhri oli lähdössä töihin, jolloin tekijä on lähtenyt hänen peräänsä. Tekijä oli saanut karkuun juosseen uhrinsa rappukäytävässä kiinni, raahannut tämän väkivaltaa käyttäen uhrin asunnolle, lyönyt uhria ja ollut sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. Oikeus totesi tuomiossaan väkivallan olleen vähäistä ja teon olleen muutenkin tehty lieventävien asianhaarojen vallassa. Rangaistuksena tekijälle määrättiin 10 kuukauden ehdoton vankeusrangaistus sukupuoliyhteyteen pakottamisesta ja kotirauhan häiritsemisestä. Sukupuoliyhteyteen pakottamisena on tuomittu myös sellaisia tekoja, joissa uhrille on aiheutunut muun muassa mustelmia, pelkotiloja, sairaalakäyntejä sekä raiskausten uhrien kriisikeskuksessa asiointia. (Hannula 2012)

3.5 Vahingonkorvauskäytäntö

Vahingonkorvauslain (412/1974) 1 luvun 1 §: 1 momentin mukaan rikoksen uhriksi joutuneella on oikeus saada rikoksen tekijältä rahallista korvausta, mikäli uhrille on aiheutunut esimerkiksi ansionmenetystä, sairaanhoitokuluja, kipua, särkyä tai tilapäistä tai pysyvää haittaa. Vahingonkorvauksista säädetään myös henkilövahinkoasiain lautakunnan vahvistamissa suosituksissa, jotka perustuvat vahingonkorvauslakiin sekä vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön. Asianomistaja esittää yleensä vaatimuksensa joko esitutkinnassa tai oikeuskäsittelyssä, jonka jälkeen maksettavista korvauksista päättää tuomioistuin.

Seksuaalirikosten yhteydessä sekä fyysisestä että psyykkisestä oireilusta vaadittavat korvaukset ovat melko yleisiä, ja usein tuomioistuin on samaa mieltä siitä tuleeko vahingonkorvauksia maksaa. Noin 36,1 % tapauksista asianomistaja vaati vastaajaa maksamaan korvauksia fyysisistä vammoista, ja 35,3 % tapauksista tuomioistuin määräsi korvaukset maksettavaksi. Psykkisen haitan osalta korvauksia vaaditaan noin 30 % rikoksista ja korvauksia määrätään vastaavasti 32 %. Kyseisistä luvuista ei tosin ilmene, määräsikö tuomioistuin maksettavaksi saman summan, mitä asianomistaja on vaatinut. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 178.)

Keskimääräinen korvaus seksuaalirikoksen aiheuttamista fyysisistä haitoista on noin 1 000 euroa. Psykkisistä vammoista korvauksen keskimääräinen summa on törkeässä raiskauksessa noin 14 500 euroa, raiskauksessa 3 000 euroa ja pakottamisessa sukupuoliyhteyteen 1 500 euroa. Kärsimyksen osalta törkeästä raiskauksesta määrätään maksettavaksi keskimäärin noin 9 000 euroa, raiskauksesta noin 4 000 euroa ja pakottamisesta sukupuoliyhteyteen noin 2 000 euroa. Usein vastaajalle määrätään maksettavaksi yhteissumma useista eri vahingoista. Mediaani tuomittujen korvausten välillä on 6 000 euroa, ja summa lähes kaksinkertaistuu siirryttäessä törkeämpään tekemuotoon. Suurin summa mitä seksuaalirikoksesta on tuomittu vastaajan maksettavaksi on 34 000 euroa törkeästä raiskauksesta. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 180.)

4 Seksuaalirikokset muualla maailmassa

4.1 Euroopan maat

Verrattaessa seksuaalirikoksista määrättyjä rangaistuksia Euroopan ja erityisesti pohjoismaiden välillä Suomi sijoittuu laskentatavasta riippuen suurinpiirtein keskivaiheille. Suomessa ehdotonta vankeutta tuomitaan keskimäärin vähemmän kuin muissa pohjoismaissa, mutta kuitenkin saman verran kuin esimerkiksi Saksassa. Sen sijaan määrätyn vankeusrangaistuksen keskipituus on joko korkeampi tai samalla tasolla

muiden pohjoismaiden kanssa sen ollessa kuitenkin Saksan tasoa matalammalla. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 20.)

Vankeusrangaistuksen käyttöosuus vaihtelee laajemmassa eurooppalaisessa vertailussa huomattavasti. Korkein vankilan käyttöaste on Brittein saarilla, joissa vankilan osuus rangaistuksista on jopa 95–100 %. Pohjoismaat kuuluvat myös tähän enemmistöön, kun taas vankilatuomioiden osuus esimerkiksi Sveitsissä, Belgiassa ja Sloveniassa on vain noin 30–40 %. Suuntaa-antava keskiarvo Euroopan maissa on noin 70 % Suomen luvun ollessa noin 53–64 %. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, 20.)

Ruotsissa kuusi teini-ikäistä poikaa saivat hovioikeuden päätöksen mukaan vapauttavan tuomion viidestä raiskauksesta ja yhdestä raiskauksen yrityksestä. Käräjäoikeus oli tuominut pojat yllä mainituista rikoksista rangaistukseen. Hovioikeus kuitenkin totesi, ettei raiskauksen tunnusmerkistö täyttynyt kyseisessä tapauksessa. Teot tapahtuivat eräässä asunnossa järjestetyissä nuorison juhlissa. Pojat olivat kukin vuorollaan harrastaneet seksiä nuoren tytön kanssa, mutta tästä huolimatta hovioikeuden mukaan tytön olisi pitänyt olla "avuttomassa tilassa" jotta kyseessä olisi ollut rikos. Lakia on muutettu tänä vuonna niin, että raiskaus on kyseessä myös silloin kun uhri on "erityisen haavoittuvassa tilassa". Tuomiossa kuitenkin sovellettiin vanhaa lakia tekohetken vuoksi. Tapaus sai ruotsalaiset protestoimaan voimakkaasti oikeuslaitosta vastaan. (Hara 2013)

Ranskassa kohistiin järkyttävästä seksuaalirikoksesta, kun neljävuotias lapsi raiskattiin vankilassa isäpuolensa toimesta äidin auettaessa teossa. Lapsen äiti tuli lapsensa kanssa tapaamaan vankilassa olevaa isäpuolta, jolloin he peittivät vierailuhuoneen ikkunan ja äidin pitäessä kiinni lapsesta mies raiskasi tämän. He myös videoivat tapahtuneen. Vankilan tapahtumat eivät olleet ainoita pariskunnan rikoksia, sillä he tunnustivat tapahtuneen jälkeen useita muitakin raiskauksia ja hyväksikäyttöjä. Molemmat tuomittiin syksyllä 2013 Ranskan lainsäädännön maksimirangaistukseen, joka on 20 vuotta vankeutta. (Iltalehti 2013)

4.2 Muu maailma

Euroopan ulkopuolisen alueen ollessa todella laaja käsitellään tässä luvussa vain satunnaisia valtioita ja niiden alueilla tapahtuneita seksuaalirikoksia. Lainsäädäntö sekä oikeuskäytäntö vaihtelevat huomattavasti eri valtioissa ympäri maailmaa, joten tarkan analyysin tekeminen aiheesta ei tässä työssä ole tarkoituksenmukaista. Käsittelyssä on siis vain joitakin mediahuomiota saavuttaneita tapauksia maailmalta.

Norjalainen sisustusarkkitehti Marte Deborah Dalelv oli maaliskuussa työmatkalla Arabiemiraatteihin kuuluvassa Dubaissa, kun hänen työtoverinsa raiskasi hänet hotellissa. Dalelv pääsi teon jälkeen pakenemaan hotellin aulaan, jossa hän pyysi henkilökuntaa soittamaan poliisin paikalle. Vastaanottovirkailija kysyi naiselta halusiko hän todella poliisin paikalle. Dalelv vastasi ihmeissään että totta kai, se on normaali käytäntö hänen kotimaassaan. Poliisin saapuessa paikalle Dalelv pidätettiin ja häneltä otettiin lääketieteellisiä kokeita. Neljän päivän aikana vankilassa hänen onnistui soittaa isäpuolelleen Norjaan ja pyytää häntä ottamaan yhteyttä Norjan suurlähetystöön. Ennen tätä Dalelvilta oltiin takavarikoitu muun muassa passi ja rahat. Norjan suurlähetystön neuvottelijoiden ansiosta nainen pääsi vapaalle odottamaan tuomiota, joka annettiin lopulta viime kesänä. Dalelv tuomittiin yhden vuoden ja neljän kuukauden vankeusrangaistukseen avioliiton ulkopuolisesta seksistä, alkoholin juomisesta ja väärästä valasta. Tuomio kuitenkin kumottiin Norjan viranomaisten ansiosta ja nainen pääsi takaisin kotimaahansa. Raiskaaja sen sijaan tuomittiin 13 kuukaudeksi vankeuteen avioliiton ulkopuolisesta seksistä ja alkoholin käytöstä. Tapaus aiheutti suuren mediamylläkän, joka varmasti omalta osaltaan vaikutti Dubain viranomaisten päätökseen vapauttaa Dalelv. Nainen on itse tuonut tarinansa julkisuuteen tarkoituksenaan varoittaa muita alueella matkustavia tiukasta ja vanhanaikaisesta sharia-laista. Lain mukaan raiskauksesta voi saada tuomion vain jos tekijä itse tunnustaa tekonsa tai neljä aikuista miestä toimivat todistajina. Seksin lisäksi myös kaikki muu julkinen seksuaalinen toiminta on lailla kielletty - esimerkiksi kädestä pitäminen tai suuteleminen on lainvastaista. Vuonna 2008 australialaisnainen tuomittiin kahdeksaksi kuukaudeksi vankeuteen, sillä hän kertoi poliisille tulleen huumatuksi ja raiskatuksi. Samana vuonna myös brittiläinen nuoripari tuomittiin vankilaan seksin harrastamisesta rannalla. Pariskunta kiisti syytteet. Muutama vuosi myöhemmin toinen brittipariskunta tuomittiin kuukaudeksi vankeuteen suudelmasta. (Kataja-Lian 2013)

Keniassa herätti viime kesänä raivoa tapaus, jossa kolmen miehen joukko raiskasi 16-vuotiaan tytön tämän ollessa matkalla kotiin isoisänsä hautajaisista. Teon jälkeen miehet olivat heittäneet tajuttoman ja loukkaantuneen tytön syvään ojaan. Miehet saatiin kuitenkin kyläläisten toimesta kiinni ja heidät toimitettiin paikalliselle poliisilaitokselle, jossa viranomaiset eivät kuitenkaan osoittaneet kiinnostusta kyläläisten raivoa kohtaan. Raiskaajat määrättiin leikkaamaan nurmi poliisilaitoksen edustalta ja heidät päästettiin vapaaksi. Paikalliset oikeusoppineet ovat vaatineet viranomaisia aloittamaan toimenpiteet poliisin toimien sekä raiskauksen tutkimiseksi, sillä uhriksi joutunut tyttö sai teon johdosta vakavia vammoja. Hänen selkänsä murtui, hän joutuu olemaan pyörätuolissa sekä hänelle aiheutui avanne alapäähän, jonka johdosta hän ei pysty pidättämään virtsaa tai ulostetta. Paikallinen sanomalehti aloitti tapauksen johdosta varainkeräyksen tytön hyväksi. (MTV3 2013)

Etelä-Afrikassa tapahtui vuoden 2013 alussa julma raiskaus, joka kohdistui vasta 17-vuotiaaseen tyttöön. Miesjoukko oli houkuttellut tytön mukaansa, kun tyttö oli ollut lähdössä yökerhosta kotiinsa. Tyttö löytyi seuraavana päivänä sisälmykset ulos revittynä paikalliselta rakennustyömaalta, jonka jälkeen hän kuoli sairaalassa. Tyttö oli pahoinpidelty niin tunnistamattomaksi, että hänen äitinsä pystyi tunnistamaan hänet ainoastaan kenkien perusteella. Epäillyt pidätettiin ja toinen heistä sai syytteet murhasta ja raiskauksesta. Tapaus herätti Etelä-Afrikassa voimakkaita vihanpurkauksia, sillä vaikka maa sijoittuu raiskausrikosten kärkimaihin suhtaudutaan seksuaalirikoksiin silti hyvin välinpitämättömästi. Maassa vain noin joka 40. raiskaus tulee poliisin tietoon, vaikka tilastojen mukaan Etelä-Afrikassa tapahtuu vuosittain jopa 65 000 seksuaalirikosta. (Helsingin Sanomat 2013)

Intiassa tapahtuneet raiskausrikokset ovat viime vuosina saavuttaneet huomattavaa mediahuomiota ympäri maailmaa. Eräessä tapauksessa 23-vuotias nainen oli noussut miesystävänsä kanssa linja-autoon Intian Delhissä, jolloin kuski sekä viisi muuta miestä pahoinpitelivät ensin molempia ja tämän jälkeen raiskasivat naisen useaan otteeseen. Lopuksi uhrit heitettiin puolipukeissa ulos linja-autosta. Nuori nainen kuoli vammoihinsa sairaalassa pari viikkoa tapahtuneen jälkeen. Syytteeseen tapahtuneesta saatiin kaikki kuusi miestä, joista yksi teki itsemurhan tutkintavankeudessa ja toinen tuomittiin aiemmin alaikäisenä vankeuteen kolmeksi vuodeksi. Lopuille neljälle miehelle luettiin kuolemantuomiot syyskuussa 2013, jolloin oikeussalissa istunut yleisö puhkesi aplodeihin (Iltalehti 2013). Tapaus kiinnitti huomion Intiassa tapahtuvaan

runsaaseen naiseen kohdistuvaan väkivaltaan ja aiheutti suuria mielenosoituksia ympäri maata. Intian kulttuurissa useat ajattelevat yhä niin, että raiskaus on naisen omaa syytä. Tämä vanhanaikainen ajattelutapa koskettaa myös monia maan viroissa toimivia henkilöitä kuten esimerkiksi poliiseja. Muutoksen eteen on kuitenkin alettu tehdä töitä maan hallinnossa, sillä hallitus on muun muassa avannut naisille oman hätäpuhelimien ja poliisi on lisännyt joukkojaan yöllisillä partioilla. Pikavauhtia tehdyt muutokset ovat kuitenkin herättäneet epäilyksiä naisjärjestöjen keskuudessa, sillä muutokset tulivat voimaan ennen kuin maan parlamenttikan ehti kokoontua. (Lipsanen 2013)

Yhdysvaltojen Kaliforniassa kuohutti tapaus, jossa raiskaaja välttyi tuomiolta perustuen vuonna 1872 määrätyn lain porsaanreikään. Lain mukaan jos raiskaaja teeskentelee olevansa joku muu hänet voidaan tuomita raiskauksesta vain, jos raiskauksen uhri on naimisissa. Tässä tapauksessa uhrin veljen ystävä oli hiipinyt nukkuvan naisen huoneeseen ja raiskannut tämän. Naisen miesystävä oli sillä hetkellä poistunut naisen viereltä. Nainen heräsi kesken raiskauksen ja havainnut tällöin ettei henkilö ollut hänen oma puolisonsa. Mies tuomittiin alunperin raiskauksesta, mutta tuomio jouduttiin kumoamaan valitustuomioistuimessa lain säädöksen vuoksi. Lainsäätäjät ovat vannoneet tapauksen jälkeen muuttavansa lakia nykyaikaisemmaksi ja eräs kansanedustaja jopa vertasi säädöstä moottoriteihin ja hevuskärryihin. Muun muassa Idahon osavaltio muutti oman vastaavanlaisen säädöksensä vuonna 2011, kun naimaton nainen ei voinut nostaa syytettä raiskauksesta vastaavan tapauksen jälkeen. (Iltasanomat 2013)

5 Kihlakunnansyyttäjä Pia Mäenpään haastattelu

5.1 Johdanto haastatteluun

Ajatus kihlakunnansyyttäjä Pia Mäenpään haastattelemisesta syntyi työharjoittelupaikallani Itä-Suomen syyttäjänvirastolla syksyllä 2013. Mäenpää on erikoistunut naiseen ja lapsiin kohdistuviin rikoksiin, joista juuri seksuaalirikokset

muodostavat merkittävän osan. Harjoittelupaikkani ansiosta Mäenpäästä oli helppo lähestyä ja sopia ajankohta ja menettely haastattelulle.

Haastattelu toteutettiin puhelimitse syyskuussa 2013. Olin kirjoittanut itselleni kysymyksiä etukäteen ylös ja muutamia tarkentavia kysymyksiä tuli mieleeni myös haastattelun aikana. Nauhoitin puhelun ja kirjoitin haastattelun puhtaaksi äänitteen perusteella.

5.2 Haastattelun sisältö

Aikoinaan korkeakouluopintoja aloitteleva Pia Mäenpää harkitsi insinöörinkoulutuksen ja oikeustieteellisen välillä, jolloin hän päätyi oikeustieteellisen kannalle. Käräjäoikeuden auskultoinnin jälkeen Mäenpää sai niin sanotusti "jalan oven väliin" oikeuslaitokselle ja syyttäjän ura alkoi aluksi sijaisuudella. Ala osoittautui mielenkiintoiseksi ja sillä tiellä ollaan edelleen, Mäenpää kertoi. Työ syyttäjänä on hänen mukaansa mielenkiintoista ja vaihtelevaa, ja alati uudet koulutukset lisäävät työn kiinnostavuutta ja Mäenpään omaa ammattitaitoa. (Mäenpää 2013)

Mäenpää kertoo, että alunperin hänelle alettiin jakaa yhä enemmän naisiin ja lapsiin kohdistuvia rikoksia, ja että niiden syyteharkinnan suorittaminen alkoi olla sitä helpompaa mitä enemmän vastaanlaisia tapauksia hän oli käsitellyt. Vuonna 2008 syyttäjälaitos alkoi hakea erikoissyyttäjiä, jolloin Mäenpää haki naisiin ja lapsiin kohdistuvien rikosten erikoissyyttäjän paikkaa. Päätökseen vaikutti Mäenpään aiempi kokemus sekä kiinnostus kyseisiin rikostapauksiin. Lisäksi häntä kiinnosti yhteistyö muiden viranomaisten, kuten poliisin ja sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. (Mäenpää 2013)

Lapsiin ja naisiin kohdistuvien rikosten lisäksi Mäenpää käsittelee myös muita vaativia rikosjuttuja, kuten esimerkiksi henkirikoksia, törkeitä ryöstöjä ja pahoinpitelyitä. Seksuaalirikosten syyteharkinta eroaa Mäenpään mukaan muista rikoksista siten, että näissä tapauksissa on harvoin tapauksen nähneitä henkilötodistajia. Syytteen toteennäyttäminen on myös haastavaa, sillä usein asianomistajan kertomus tapahtumista on ainoa todiste, jonka luotettavuutta on syytä arvioida tarkkaan. Haasteita luo myös alati muuttuva lainsäädäntö, sillä syyteharkinta on suoritettava tekohetkellä voimassa olleen lainsäädännön mukaisesti. (Mäenpää 2013)

Seksuaalirikosten käsittelyssä on Mäenpään mukaan usein hyvin erilainen tunnelma kuin muiden rikostyyppien prosessissa. Tapaukset ovat usein hyvin rankkoja kokemuksia sekä asianomistajalle että yllättäen myös vastaajalle, sillä seksuaalirikoksissa vastaajat ovat usein ensikertalaisia eikä heillä ole aiempaa kokemusta rikosprosessin etenemisestä. He myös useimmiten kiistävät syytteet jyrkästi. Seksuaalirikosten käsittely luo haasteita myös syyttäjälle, jonka on pidettävä omat, henkilökohtaiset tunteuksensa erossa virkaansa toimittaessa. (Mäenpää 2013)

Mäenpää kertoi, että tuomioistuimen määräämät rangaistukset eivät merkittävässä määrin eroa Mäenpään itsensä haastehakemuksessa ajamasta rangaistuksesta. Näytön arviointi on myös tuomioistuinkäsittelyssä hankalaa syyteharkinnan lisäksi. Mäenpää toteaa kuitenkin, ettei tuomioistuin voi aina määrätä samaa rangaistusta kuin mitä syyttäjä vaatii, sillä tällöin syytekynnys olisi liian korkea. Tämä johtuu siitä, että oikeudenmukaisen oikeuskäytännön mukaisesti asianosaisten kertomuksia ei voida arvioida pelkästään esitutkinnan materiaalien perusteella, vaan heitä on kuultava myös henkilökohtaisesti epäselvissä oikeustapauksissa. (Mäenpää 2013)

Syyttämättäjättämispäätöksissä Mäenpää totesi käytännön olevan seksuaalirikoksissa sama kuin muissakin rikostyypeissä, tosin hän painotti jälleen vähäisen näytön tarkkaa arviointia. Lisäksi nykyaikana lisääntynyt tietotekniikan käyttö voi joissakin tapauksissa tuoda esiin uudenlaisia todisteita, kuten esimerkiksi kuvia tai videoita. (Mäenpää 2013)

Kysyttäessä Oikeusministeriön lakihankkeesta "Seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun muuttaminen" Mäenpää kertoi, että hanke on hänelle entuudestaan tuttu. Ensimmäinen vaihe kyseisestä hankkeesta on tullut voimaan 1.6.2011, kun tiedottoman henkilön seksuaalinen hyväksikäyttö siirrettiin raiskaus-nimikkeen alaiseksi. Mäenpään mielestä lakihanke on oikeansuuntainen mutta tulee voimaan valitettavan pienissä osissa, mikä hankaloittaa muun muassa syyteharkinnan toimittamista. (Mäenpää 2013)

6 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää millaisia seksuaalirikokset ja niistä säädetyt rangaistukset ovat. Raiskauksesta, törkeästä raiskauksesta, pakottamisesta sukupuoliyhteyteen, pakottamisesta seksuaaliseen tekoon sekä seksuaalisesta hyväksikäytöstä säädetään rikoslain 20 luvussa. Seksuaalirikoksista rangaistaan joko sakkorangaistuksella, ehdollisella tai ehdottomalla vankeudella tai yhdyskuntapalveluksella. Sakon määrä ja vankeusrangaistuksen pituus vaihtelevat rikosnimikkeen ja teonpiirteiden mukaan, joista tärkeimmät ovat käytetty väkivalta ja uhkaus, uhrin ikä ja mahdolliset vammat sekä teon suunnitelmallisuus. Myös tekijän aiemmalla rikoshistorialla on vaikutusta rangaistuksen määräämiseen.

Rikoslain 20 luku on tällä hetkellä muutosten alaisena. Oikeusministeriön lakimuutos on tuomassa muutoksia koko lukuun, ja näistä muutoksista osa on tullut jo voimaan. "Seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun muuttaminen" tuo mielestäni mukanaan erittäin positiivisia muutoksia, mutta kuitenkin liian myöhään ja pienissä osissa. Esimerkiksi rikoslain 20:2 törkeän raiskauksen tunnusmerkistön mukaan "jos raiskauksessa aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi." Tunnusmerkistöstä löytyvä sana "tahallisesti" on mielestäni tarpeeton vanhanaikainen ja on erikoista, että sitä ollaan poistamassa vasta näin myöhään. Teoriassa esimerkiksi hengenvaarallisen HIV:n tartuttaminen raiskauksen yhteydessä voidaan tulkita nykyisen lainsäädännön mukaan vielä tavalliseksi raiskaukseksi, mikäli vastaaja pystyy osoittamaan ettei kyseessä ollut nimenomaan tahallinen tartuttaminen.

Lakimuutoksen osalta on myös mielestäni hyvä, että alaikäiseen kohdistuva raiskaus muutetaan törkeäksi tekemuodoksi sekä rikosnimike pakottaminen sukupuoliyhteyteen poistetaan kokonaan rikoslaista. Erityisesti pakottaminen sukupuoliyhteyteen on täysin turha rikosnimike, sillä sellaista asiaa kuin "lievä raiskaus" ei mielestäni ole olemassakaan. Oikeuskäytännössä on tuomittu pakottamisesta sukupuoliyhteyteen sellaisia tekoja jotka itse tulkitseen ennemmin kuuluvan raiskauksen tunnusmerkistöön,

sillä esimerkiksi tukistaminen, kuristaminen ja lyöminen eivät ole mielestäni lievää väkivaltaa ja kuuluvat ehdottomasti raiskaus-nimikkeen tunnusmerkistöön. Myös seksuaalisen häirinnän kriminalisointi on minusta tervetullut muutos lainsäädäntöön, mutta se voitaisiin määritellä tarkemmin. Mediassa on muun muassa pohdittu, tulkittaisiinko lakimuutoksen myötä esimerkiksi mökkirannassa alasti uiminen seksuaaliseksi häirinnäksi, ja mielestäni lakihanke ei anna tarpeeksi tarkkaa vastausta tähän kysymykseen.

Asiat voisivat kuitenkin olla huonomminkin, sillä tutkiessani erityisesti Euroopan ulkopuolisten maiden rangaistuskäytäntöä huomasin niissä olevan vielä huomattavasti suurempia epäkohtia kuin täällä Suomessa. Esimerkiksi arabimaissa noudatettava sharia-laki on länsimaisen henkilön silmissä lähes käsittämätön ja siihen perehtyminen saa arvostamaan länsimaista kulttuuria ja lainsäädäntöä, jossa naisen asema on huomattavasti parempi ja nykyaikaisempi. Vaikka tältä kantilta tarkasteltuna Suomessa seksuaalirikosten rangaistavuus on hyvällä tolalla, on kotimaassamme kuitenkin syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota muun muassa viranomaiskäsittelyn pitkään keston, sillä prosessin pituus nykyisellään on erittäin stressaavaa sekä uhrille että tekijälle. Mielestäni myös sakkorangaistuksen poistamista rikoslain 20:4-5 kohdalla olisi syytä pohtia, sillä tämän kaltaisista rikoksista ei tulisi selvitä rahalla.

Opinnäytetyön toteutin lainopillisenä tutkimuksena, jossa lisämausteena toimii laadullisen tutkimuksen osuutta edustava kihlakunnansyyttäjän haastattelu. Tutkimusmenetelmien valinta on mielestäni onnistunut, sillä erityisesti kihlakunnansyyttäjä Pia Mäenpään haastattelu tuo lisäarvoa työlleni. Opinnäytetyöprosessin myötä olen oppinut tulkitsemaan lakia paremmin kuin ennen, etsimään tietoa entistäkin tarkemmin sekä ymmärtänyt uusia ulottuvuuksia muun muassa eri rangaistuslajeista. Myös seksuaalirikoksien tietämykseni kasvoi huomasti työn tekemisen myötä. Työn tekeminen on ollut minulle henkilökohtaisesti haastava, mutta samalla erittäin mielenkiintoinen prosessi. Valmista opinnäytetyötä voidaan käyttää esimerkiksi lähteenä muihin aiheeseen liittyviin lainopillisiin tutkimuksiin sekä yleisenä tietopakettina aiheesta kiinnostuneille. Työn pohjalta on myös mahdollista tehdä jatkotutkimusta esimerkiksi lakimuutosten jälkeisten seuraamusten tutkimiseen.

Lähteet

- Autio, Sari. ”Ulkomaalaismies pakotti 14-vuotiaan seksiin.” *Ilta-Sanomat*. 16. 5 2012. <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288469709357.html>.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta. HE 283/2010
Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi. HE 6/1997.
- Hannula, Päivi. ”Tuore selvitys paljastaa: Tällaiset raiskaukset ovat oikeuden mielestä lieviä.” *MTV3*. 14. 3 2012. <http://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/tuore-selvitys-paljastaa--tallaiset-raiskaukset-ovat-oikeuden-mielesta-lievia/2050208>.
- Hara, Jyrki. ”Vapauttava raiskaustuomio johti kiivaaseen arvosteluun Ruotsissa.” *Yle Uutiset*. 2. 10 2013. http://yle.fi/uutiset/vapauttava_raiskaustuomio_johti_kiivaaseen_arvosteluu_n_ruotsissa/6860755.
- Helsingin Sanomat. ”Teinitytön julma raiskaus herättää raivoa Etelä-Afrikassa.” *Helsingin Sanomat*. 7. 2 2013. <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1360207815178>.
- Hinkkanen, Ville, ja Tapio Lappi-Seppälä. *Selvityksiä raiskausrangaistuksista ja rangaistuskäytännön yhtenäisyydestä*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2004.
- Iltalehti*. ”Intian joukkoraiskaus: Neljälle kuolemantuomio.” *Iltalehti*. 13. 9 2013. http://www.iltalehti.fi/ulkomaat/201309130120714_ul.shtml.
- Iltalehti*. ”Pariskunnalle maksimirangaistus: Käsittämätöntä julmuutta vankilassa.” *Iltalehti*. 26. 9 2013. http://iltalehti.fi/ulkomaat/2013092617536410_ul.shtml.
- Ilta-Sanomat*. ”70-vuotias kouri diakonissaa – sakot pakottamisesta seksuaaliseen tekoon. 12. 9 2012. <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288498889522.html>.
- Ilta-Sanomat*. ”Raiskaustuomio kumottiin USA:ssa – perusteluna uhrin naimattomuus.” *Ilta-Sanomat*. 5. 1 2013. <http://www.iltasanomat.fi/ulkomaat/art-1288529748623.html>.
- Kataja-Lian, Marika. ””Haluatko varmasti soittaa poliisiin?” - Raiskattu norjalaisnainen vankilaan Dubaissa.” *Yle Uutiset*. 20. 7 2013. http://yle.fi/uutiset/haluatko_varmasti_soittaa_poliisiin_-_raiskattu_norjalaisnainen_vankilaan_dubaissa/6741644.
- KKO:2010:1. R2007/1036.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.
- Lipsanen, Heidi. ”Intiassa vaaditaan muutosta.” *Maailman Kuvalehti*. 3 2013. <http://www.maailmankuvalehti.fi/artikkelit/12535>.
- Louko, Eeva. ”Salkkareissa näytettiin raiskausritys.” *Iltalehti*. 28. 2 2012. http://www.iltalehti.fi/viihde/2012022815265452_vi.shtml.
- Melander, Sakari. *Rikosoikeus 2010-luvulla*. Helsinki: Yliopistopaino, 2010.
- MTV3*. ”Koulutytön joukkoraiskanneille rangaistukseksi nurmenleikkuuta.” *MTV3*. 10. 10 2013. <http://www.mtv.fi/uutiset/ulkomaat/artikkeli/koulutyton-joukkoraiskanneille-rangaistukseksi-nurmenleikkuuta/2339092>.
- Mäenpää, Pia, haastattelu, haastattelijana Roosa Ruuth Katariina Härkönen. *Kihlakunnansyyttäjä Pia Mäenpään puhelinhaastattelu* (24. 9 2013).

- Oikeusministeriö. ”Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.” Oikeusministeriö. 11. 7 2013.
http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lakihankkeet/rikosoikeus/6I1f7mvxH/HE_-luonnos__20130711085613.pdf.
- Oikeusministeriö. Seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun muuttaminen. 23. 9 2013.
<http://oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/lakihankkeet/rikosoikeus/seksuaalirikoksiakoskevanrikoslain20luvunmuuttaminen.html>.
- Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos . ”Selvityksiä raiskausrikoksista.” 14. 3 2012.
http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lakihankkeet/rikosoikeus/6CpFKFy1u/Selvityksia_raiskausrikoksista_13-2012.pdf.
- Pitkänen, Matti. ”Kaksi tuntia kestänyt törkeä raiskaus: Hovioikeus alensi tuomiota.” Iltalehti. 13. 1 2012.
http://www.iltalehti.fi/uutiset/2012011315073054_uu.shtml.
- Pudas, Mari. ”Salattujen elämien tuottaja rajusta käänteestä: "Aihepiiri huutaa julkituloa".” Iltalehti. 23. 11 2012.
http://www.iltalehti.fi/viihde/2012112316365935_vi.shtml.
- RHO:2013:4. R 12/791.
Rikoslaki 19.12.1889/39.
Suomen laki. Rikosoikeus. Helsinki: Talentum Media Oy, 2009.
Tapani, Jussi, ja Matti Tolvanen. Rikosvastuu ja sen toteuttaminen. Joensuu: Joensuun yliopistopaino, 2004.
Turun Sanomat. ”Oikeusministeriö: Seksuaalinen häirintä ehdotetaan rangaistavaksi.” Turun Sanomat, 7 2013.
- Vahingonkorvauslaki 412/1974.
- Viljanmaa, Toni. ”Karu tilasto: Lähi-idän miehet syyllistyvät Suomessa raiskauksiin hälyttävän usein.” Aamulehti. 25. 4 2012.
<http://www.aamulehti.fi/Kotimaa/1194739798588/artikkeli/karu+tilasto+lahi+idan+miehet+syyllistyvat+suomessa+raiskauksiin+halyttavan+usein.html>.